

Romano hangos

ROMSKÝ HLAS • ČTRNÁCTIDENÍK ROMŮ V ČESKÉ REPUBLICE • ROČNÍK 24 • ČÍSLO 15 • VYŠLO 14. LISTOPADU 2022

CENA 18 Kč

Komentář Tomáše Ščuky:
**Vyzdvihování etnicity
v médiích stále trvá**
strana 3

**Sivák otevře potenciál
svých soupeřů ještě letos**
strana 2

Irena Eliášová:
**Obrazis le Romendar /
Obraz Romů**
strana 6 a 7

ZPRÁVY

ČR – O funkci prezidenta České republiky se chce ucházet 21 lidí. Po konci lhůty pro nominaci kandidátů to oznámilo ministerstvo vnitra. Přihlášky odevzdali třeba podnikatelé Karel Janeček a Karel Diviš nebo šéf odborů Josef Středula. Největšími favority jsou podle průzkumů bývalý náčelník generálního štábu armády Petr Pavel, ex-premiér Andrej Babiš (ANO) nebo bývalá rektorka Mendelovy univerzity v Brně Danuše Nerudová. První kolo volby se koná 13. a 14. ledna, organizace voleb bude stát zhruba 800 milionů korun.

Slovensko – Soud na Slovensku poslal na šest let do vězení dvaadvacetiletého muže, který na sociálních sítích mimo jiné velebil teroristy, zveřejnil návody na výrobu zbraní a podněcoval ke svržení demokratického politického systému. Informovala o tom slovenská média. Portál Aktuality.sk napsal, že muž šířil své myšlenky prostřednictvím několika veřejných kanálů na síti Telegram. Vyjadřoval rovněž odhodlání

Pokračování na str. 2

Změnil se přístup médií k menšinám?

foto: kardinal.cz

Postavení nás, Romů, je ve společnosti stále negativní. Je pro to několik důvodů, nepochybně pravd, jež dlouhou dobu nikdo ne-

řeší. Naopak jsme svědky rostoucí vlny nenávisti a anticiganismu. Bohužel jsou tyto nadřazené postoje vůči slabší skupině obyva-

tel tolerovaným pravidlem chování ve společnosti. Odsuzujeme-li někoho jen na základě barvy pleti, pohlaví či sociálního vyloučení,

jde o projev diskriminace. V tomto případě legitimní diskriminaci

Pokračování na str. 2

Zdravotní sestra znamená: empatie, soucit a klid

foto: archiv Pavlíny Balogové

Pavlína Balogová pracovala jako cukrářka, sociální pracovníce pro etnické menšiny, na evangelické fakultě v Praze. V současné době se dopracovala na pozici zdravotní sestry na ortopedickém oddělení traumatologické kliniky ve fakultní nemocnici v Praze. Má 44 let, žije v Praze a má dvě dcery. Její rodina je pro ni na prvním místě, čas na koníčky bohužel nemá, protože veškerý čas věnuje práci a své rodině. A když ho má, ráda nakupuje a poznává jiné kultury. V současné době také pracuje na projektu, který bude zaměřen na prevenci, a moc se na to těší. Více se dočtete v rozhovoru.

Dobrý den, paní Pavlino, mohla byste nám říct, jak dlouho se pohybuje ve zdravotnictví a v jakém oboru pracujete?

Dobrý den, Veroniko. Ve zdravotnictví jsem od listopadu 2011 do teď, tedy už 11 let. Pracuji na ortopedickém oddělení traumatologické kliniky ve Fakultní nemocnici Královské Vinohrady v Praze.

Pokračování na str. 4

ZPRÁVY

Dokončení ze str. 1

zničit Izrael. Radikalizoval se během epidemie nemoci covid-19 a například vyzýval k rozbíjení oken v očkovacích centrech.

BRNO – Nejvyšší státní zástupce Igor Stříž se obrátil na Nejvyšší soud v kauze stavební firmy s logem, které se podobá jednomu z nacistických symbolů. Městský soud v Praze zprostil jednatele firmy obžaloby, Stříž se snaží rozhodnutí zvrátit prostřednictvím dovolání k nejvyšší instanci. Dovolání je dostupné na webu veřejné žaloby. Nejvyšší soud o něm podle databáze InfoSoud zatím nerozhodnul.

Sivák otevře potenciál svých soupeřů ještě letos

„Tomáš vyzval mě, já tenhle zápas nepotřebuji. Já jsem tenhle zápas potřeboval, když mi bylo 17, 18 let, když mě ještě nikdo neznal a média o mně nechtěla psát. Co bych řekl k Tomášovi? Určitě bych ho nepodceňoval. Tomáš dokáže zaboxovat, je to šikovný boxer, ale jsem si jistý tím, že nemá moje kvality. Takhle nějak bych to řekl. Je to šikovný boxer, ale ne můj kvalit. Já jsem třeba o 5 levelů výš. Vůbec však nevím, kde je. Já jsem přišel z Prahy, jsem disciplinovaný a on se na to vys*al, že tady nebude, že to nemá zapotřebí. Tak to kde jsme? Já jsem přijel a přitom on je starší a měl by mít nějakou pokoru. Co to je? Už mě nas*al. Zápas bude probíhat ve velkém stylu a tempu. Určitě půjdu po KO. Lidi mi řekli, že mám roztrhat jeho fotku, kterou jsem dostal, ale já to trhat nebudu. Je mi sice 23 let, takže jsem dítě, ale tohle nemám zapotřebí. Já ho roztrhám v ringu. Takže tak... Nas*alo mě to, že nepřišel. Disciplína. Je nějaký stareddown, FNC, má to nějaké jméno. Přišel i Rytmus, Karlos, Attila a Tomáš Deák nepřišel? To kde jsme? Já bych mu vzal 50 % z platu a dal je mně za to, že jsem přišel,“ zlobil se Vašek Sivák na tiskové konferenci.

foto: Sabir Agalarov

Změnil se přístup médií k menšinám?

Dokončení ze str. 1

jako celek v podstatě schvalujeme. Navíc se bohužel stupňují výroky veřejných představitelů na adresu Romů. Občas přichází i z nejvyšších pater politiky. Oproti situaci v 90. letech ale citelně chybí jakási protiváha. V době tzv. Sládkovy éry se vůči jeho proti-cikanským výrokům ohradily tradiční demokratické strany. V té době to byla přirozená reakce, která prostě byla. Dnes chybí! Dnes se Romů nahlas už pořádně nikdo nezastane. Otázkou zůstává, jak pak po této menšině můžeme chtít, aby byla občansky aktivní, využívala své volební právo. Ten pocit onoho potíživosti, který nám okolí dává dennodenně na jevo, už ale pochopen není!

Z kompetentních, oprávněných míst nepřichází roky snaha těmto hrozbám a nespravedlivosti čelit. Začnu výchovně-vzdělávacím sys-

témem v České republice. Stále v něm chybí objektivní informace o Romech. A to navzdory neúnavné kritice ze strany romské i neromské občanské společnosti. Bariéry lepšího soužití si všichni uvědomujeme, ale nic proti nim neděláme. Nedávný výzkum Rady Evropy zaměřený na prezentaci Romů v současných učebnicích poukázal na nedostatečné a zkreslené informace o Romech. Dovídáme-li se jako děti i ve státem zřízených vzdělávacích institucích stereotypní informace o Romech, je nemožné, aby neziskový sektor prostřednictvím kulturně-vzdělávacích workshopů čelil tomuto zakotvenému systému ve školství.

Už jako děti se prakticky dovídáme, že je tu národnostní menšina, která je problémová a méněcenná. Pokud jde o média, tam je zmíněný stav také neměnný. Jakákoliv téma související s naší komunitou jsou

v médiích představena převážně v negativních konotacích. Před 25 lety jsme měli radost z TV Magazínu Romale, který se vysílal jednou týdně. Dnes podobný prostor pro Romy ve veřejnoprávních médiích neexistuje! Můžeme být vděční romským tištěným periodikům a romskému serveru Romea, který se snaží přicházet každý den s čerstvými informacemi, ať už příspěvky či on-line vysíláním (TV Romea).

Mainstreamová média jsou ale zatím stále neměnná. Jejich vůle věnovat pozornost národnostním menšinám je minimální. Role a moc médií je přitom tak silná, že by anticiganismu a dalším projevům nenávisti dovedla úderně čelit. Listina základních práv a svobod přitom pamatuje na práva menšin. Ptám se tedy, kdy začneme brát základní zákony naší demokratické země vážně?

Tomáš Ščuka

Potravinová sbírka vynesla 520 tun zboží. Zapojili se i Romové

Podzimní potravinová sbírka, 12. listopadu 2022

foto: Vzájemné soužití

Lidé se v sobotu v obchodech po celé republice mohli zapojit do podzimního kola sbírky potravin. Ve více než 1400 prodejnách se podařilo vybrat 468 tun potravin. Z nich lze připravit až 936 000 porcí jídla. Zákazníci rovněž přispěli 52 tunami základní drogerie a hygienických potřeb, které potravinové banky lidem v nouzi také poskytují. Potravinové banky průběžně vše rozdělí osamělým seniorům, rodičům samoživitelům, rodinám v nouzi a dalším potřebným. Kvůli zdražování je čím dál víc lidí, kterým příjem nestačí na nákup ani základního zboží.

„Je smutnou realitou, že počet lidí v nouzi intenzivně narůstá, meziročně o 35 %, a to i těch, kteří dosud tento druh pomoci nepotřebovali. Důvodem je předchozí koronavirová krize, na niž takřka plynule navázala obtížná situace způsobená vysokou mírou inflace a výrazným zdražováním základních po-

třeb. Češi celkově šetří, kde se dá, a více nakupují ve slevách. Vzhledem k tomu, že i obchodní řetězce darují potraviny, na které se vztahují slevové akce, je mnohem méně darovaných potravin, zejména těch s delší trvanlivostí, v porovnání se začátkem roku, konkrétně zhruba o třetinu. Celorepublikově tak chybí přibližně 600 tun potravin,“ uvedla Veronika Láčková.

Lidé mohli nakoupit a do sbírky věnovat například mouku, olej, luštěniny, rýži, těstoviny, konzervy nebo základní dětskou drogerii. Zboží odevzdávali dobrovolníkům v zelených zástěrách s logem, v menších provozovnách do označených vozíků či krabic. Někdo přinesl pár konzerv nebo balení rýže, někteří nakoupili do sbírky i celé nákupní vozíky s jídlem.

„Kdo nestihl darovat v sobotu, má stále ještě týden možnost v on-line obchodech Košík.cz, Rohlík.

cz a iTesco.cz,“ dodala ředitelka České federace potravinových bank Veronika Láčková.

Do potravinové sbírky se pravidelně zapojují i Romové. Fotografie ze sbírky sdílela na sociální síti například chomutovská zastupitelka Renata Adamová nebo organizace Vzájemné soužití z Ostravy a IQ Roma servis z Brna.

Sbírka potravin se od roku 2019 koná vždy dvakrát ročně, a to na jaře a na podzim. Je organizována Českou federací potravinových bank, Svazem obchodu a cestovního ruchu ČR spolu s klíčovými obchodními řetězci působícími na českém trhu, Asociací společenské odpovědnosti, Raben Logistics Czech a partnery z neziskového sektoru. Nad podzimním kolem Sbírkou potravin převzal záštitu ministr zemědělství Zdeněk Nekula a ministr práce a sociálních věcí Marian Jurečka.

ČTK

V nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež Bunkr proběhly programy k Mezinárodnímu dni romského jazyka

Dne 4. 11. v 16 hodin se v prostorách nízkoprahového klubu Bunkr v Novém Jičíně konaly vzdělávací a zábavné programy pro děti zaměřené na romský jazyk. Klienti klubu Bunkr si na úvod vyslechli důležité poznatky a informace o romštině a romské historii. Dozvěděli se také, kde se v České republice můžou setkat nebo seznámit s romským jazykem. Program dál pokračoval romským diktátem z knihy zesnulého básníka Vlada Oláha. Následoval romský kvíz, který měl víc jak 10 otázek, ten dal dětem zabrat a dokonce musely použít romsko-český slovník, kde našly správnou odpověď. Čtení z romských knížek bylo pro některé z nich cizí a romská slovíčka v textu pro ně bylo složité přečíst. Ne všem však dělalo problém číst romský text. Romský klučina, asi 12 let, romštinu ovládal plynule a bavilo ho to. Šlo vidět, že se před dětmi stydět nemusí. Ostatní se s psanou romštinou setkali snad poprvé. Program se pomalu blížil ke konci, ale ještě jsme měli jednu aktivitu, kde se dětem rozdaly kartičky s českými názvy a následně měly pantomimou ztvárnit, o co jde. Ostatní měli slovíčko uhádnout a přeložit do romského jazyka.

Řekla bych, že se program velice vydařil a všem zúčastněným nabídnul veselé hry s dobrou náladou a hrnkem teplého čaje. Tento den byl pro nás všechny připomínkou, že máme stejné kořeny a máme být hrdí na to, kým jsme a odkud jsme. Je to připomínka, abychom si uvědomili, že náš mateřský jazyk je krásný a neměli bychom se za něj stydět, ale právě naopak, naše romská řeč nás dělá samotnými Romy.

Zeptala jsem se na zpětnou vazbu pracovnice klubu, jak se jí program líbil a jak by ho ohodnotila.

Sociální pracovnice klubu Bunkr Eliška Formanová:

„Klienti si mohli vyzkoušet jak čtení tak i psaní v romském jazyce. Taky jsme si s klienty udělali vzdělávací test o tom, jaké máme romské tradice, historii, zvyky, ale i jaké je tradiční romské jídlo nebo jaké jsou romské celebrity. Besedy se zúčastnili jak romští tak čeští klienti. Pro obě skupiny to bylo obohacující. Romští klienti se mohli svým českým kamarádům pochlubit tím, jak mají krásný jazyk a čeští si zase vyzkoušeli, jaké to je mluvit romsky a že to není jednoduché, když např. přijde romské dítě do české školy. Veronika Kačová měla program připravený tak, aby byl pro naše klienty obohacující, vzdělávací, atraktivní a zábavný. Odnесли jsme si z toho hlavně to, že romština je krásný jazyk, který by v žádném případě neměl přijít v zapomnění. Mělo by se

myslet na to, že je to starý jazyk, který neznamena to, že jsme z vyloučených lokalit nebo že jsme něco méně než ostatní. Ale měl by nám připomínat, že jsme součástí staré společnosti, která má za sebou historii a je plná tradic a moudrosti, životních zkušeností a hlavně hrdosti na to, co tento národ musel zakusit po mnoho generací.“

Milí čtenáři, chtěla bych vám popřát, ať už romštinu ve svém životě používáte nebo ne, buďte hrdí, že jste Romové. Bůh nás stvořil takové, jaké chtěl a máme se mít rádi a děkovat mu za život. Buďte laskaví a otevření k sobě i k druhým a nechte romštinu z vašich úst otevřeně promlouvat. Aven bachtale!

text a foto: Veronika Kačová

KOMENTÁŘ

Vyzdvihování etnicity v médiích stále trvá

TOMÁŠ ŠČUKA

I přes opakovanou kritiku se obraz Romů v médiích stále nemění. V posledních 20 letech se těmto palčivým otázkám věnuje mnohem více odborníků, upozorňují na neobjektivní prezentaci romské menšiny, všechna jejich tvrzení jsou navíc podložena pevnými daty, podrobnými analýzami či studiemi. Negativní konotace ale nadále pokračují.

Zmíněný monitoring mapuje příspěvky v různých denících, televizích, rádiích a na serverech. Opakované spojování Romů s kriminalitou vede k tomu, že pojem Rom dnes u řady příspěvků přímo implikuje kriminalitu, aniž by se o ní v příspěvku psalo či mluvilo, uvádí autoři některých studií. Největší prostor zprávám o kriminalitě věnoval Blesk. Ač dobře víme, že se nejedná o nijak zvlášť seriózní médium, čte jej pravidelně poměrně masivní skupina obyvatel. V tomto případě se kriminalita týkala devíti z deseti textů o Romech, které v něm vyšly! Podobnou praxi však přináší i TV Prima a Nova s více než čtyřmi pětinami, servery Novinky.cz se třemi čtvrtinami a Lidovky.cz se 71 procenty kriminálních příspěvků. Podle autorů se ve čtyřech pětinách zpráv o Romech mluvilo jako o pachatelích, jen v pětině jako o obětech.

Dle odborníků jsou mediální výstupy o romské menšině málo různorodé. Po kriminalitě se sdělovací prostředky zaměřovaly hlavně na extremismus či bydlení. Zpráv o kultuře, činnosti neziskových organizací, historii, zaměstnanosti, vzdělávání či vládní agentuře bylo podstatně méně. V mnohých případech se etnicita ve zprávách uvádí i tehdy, kdy nehraje žádnou roli, a to zvlášť u příspěvků o kriminalitě. Někdy naopak přichází tendence posilovat tzv. slušného Roma, když se zbytečně vyzdvihuje třeba bezproblémovost romských rodin. Jelikož jde o minimální kladné příspěvky v médiích, mohou tyto „slušní Romové“ působit na diváka jako sci-fi, která se neslučuje s realitou. Prostor dostávají zdánlivě korektní, ale ve skutečnosti rasistické výroky politiků či jiných představitelů veřejné moci. Posilování stereotypů je i přes výše uvedené větší než v minulosti.

V mediálním světě nepřichází snaha poukazovat na příčiny a bariéry chudoby a sociálního vyloučení. Chápu, že je snadnější ukazovat veřejnosti vyloučená ghettá, přiložit k nim fotografie hladových dětí vyrůstajících v nedůstojných podmínkách a celé to pak správně nazvat například: Vedení města bojuje proti nepřizpůsobivým. Ovšem bez dalších informací, které by odkrývaly důvody tohoto nedůstojného života, přeci není možné hovořit o vyvážené profesionální práci médií, která ctí všechny právní předpisy a etiku pamatující na nediskriminaci. V tomto kontextu by neměly určité chybět informace o existenci segregovaných škol, pozornost směřovaná na ně je ve srovnání s dlouhodobým dehonestováním Romů minimální. Je přitom více než logické, že pokud dítě bude navštěvovat základní školu poskytující povinné vzdělání v nižší kvalitě, nebude mít v dospělosti šance na uplatnění jako ostatní. Onen hendikep nízké kvality vzdělání znamená automaticky nižší uplatnění na pracovním trhu. Značně také omezuje pokračování v dalším stupni vzdělávání. Zkrátka existence segregovaných škol podporuje růst sociálního vyloučení již u dnešních dětí. Je asi zbytečné se ptát, proč tento nikoliv romský, ale celospolečenský, problém média nezobrazují a nepopisují?

Ten přístup k důležitým změnám začíná u nás!

Zdravotní sestra znamená: empatie, soucit a klid

Dokončení ze str. 1

Své povolání zdravotní sestry jste si vybírala sama nebo vás někdo ovlivnil?

Ovlivnila mě bývalá vrchní sestra PhDr. Karolína Veverková a kolegyně Michaela Arnoldová.

Jaká jste byla studentka a jak náročná je profese zdravotní sestry? Co všechno obnáší?

Studium bylo velice náročné, jelikož jsem studovala v pozdějším věku a musela jsem skloubit rodinu s prací. Dokonce jsem během studia otěhotněla a maturovala těsně před porodem. Velkou podporou mi byl přítel, celá rodina, kolegyně z práce a samozřejmě spolužáci. Ajaká jsem byla studentka? To si netroufnu posoudit, ale snažila jsem se, co to šlo.

Povolání sestry je náročné, jak fyzicky tak psychicky, je to obrovská zodpovědnost, každý pacient potřebuje individuální přístup. Také je zapotřebí empatie, soucit a být klidný za jakékoliv situace. Pokud však zdravotník najde v práci zalíbení, je to už na celý život.

V jakých zařízeních jste následně měla praxi?

Školní praxi jsem odchodila na odděleních interna, neurochirurgie, rehabilitace, dětské, zubní, ortopedie.

Jak vypadá váš pracovní den?

V 5:45 vstávám, 6:30 jsem na oddělení a kolegyně z noční směny mi předávají službu. V 7:00 začíná směna měřením fyziologických funkcí (tlak, puls, teplota, saturace), podávání ranní medicace, řešení bolesti a jiných potřeb pacientů, příprava pacientů na sál a jiná vyšetření (RTG, SONO, EKG atd.). Dále tu jsou překlady pacientů na jiné oddělení nebo také příjmy a propouštění domů. Musí se vše zapisovat do dokumentací a vše je dle ordinace lékaře. V 19:00 je konec směny. Kdo pracuje v tomto oboru, ví, jak jsou směny náročné a člověk musí potlačit své potřeby, jako je dojet si na

toaletu, najíst se, napít se nebo si jen na chvíli sednout.

Práce zdravotní sestry je psychicky náročná, kde dobíjíte baterky? A máte ještě čas na nějaké jiné zájmy?

Pracuji 150 až 200 hodin měsíčně a zbytek času věnuji rodině. Bohužel na koníčky mi nezbyvá čas.

„Povolání sestry je náročné, jak fyzicky tak psychicky, je to obrovská zodpovědnost, každý pacient potřebuje individuální přístup.“

Jak zvládáte směnný provoz? Máte ranní i noční?

Pracuji ve třísměnném provozu, tudíž mám ranní, denní a noční směny. Třísměnný provoz mi vyhovuje, mám více volna než u jednosměnného provozu, i když přechod z noční služby na denní je občas dost náročný.

Jak jsou na tom podle vás Romové, co se týče prevence, lékařských prohlídek a nemocí?

Romové jsou silné osobnosti, své zdravotní problémy často skrývají a řeší je na poslední chvíli. Preventivní prohlídky obvykle vynechávají a k lékaři chodí, až když mají veliké bolesti. Staří Romové nesdělují lékařům svou anamnézu a jaké léky užívají, a to bývá problém v dalším postupu léčby. Znáám to od své maminky. Romové mají v sobě veliký stud, a proto je pro ně kontakt se zdravotním personálem nepříjemný a stresující.

Jaká jsou podle vás riziková onemocnění u romské populace a co je příčinou těchto onemocnění? Dá se jim předejít? A jak se podle vás dají hledat nové způsoby,

aby se výskyt těchto onemocnění snižoval?

Podle mě nejde rozdělovat na romské nebo české rizikové onemocnění, ale je pravdou, že u Romů často bývá vysoký cholesterol, nadváha, hypertenze. Tyto nemoci mívají příčinu ve špatném životním stylu, což je špatné stravování, nedostatek pohybu, kouření, stres... Ano, předejít se jim určitě dá, dodržováním preventivních prohlídek, správným užíváním léků a vitamínů, zdravým stravováním, zvýšením pohybu, omezením kouření. Chápu, že náš životní styl je jiný a naše strava je specifická, například halušky se zelím, masem a přelité máslem – tomu se nedá odolat.

Znáte někoho ve svém okolí, kdo by se chtěl také stát zdravotní sestrou?

Ne, neznám, ale je to škoda. Kdyby nás bylo více, věřím, že by Romové navštěvovali zdravotnická zařízení častěji.

Jste jediná romská zdravotní sestra ve vaší nemocnici? Jak se k vám chovají čeští pacienti? Reagují ně-

jak na to, že jste Romka?

Jediná romská zdravotní sestra v naší nemocnici nejsem, jsou zde zdravotní sestry i jiný personál naší národnosti, zdravotní ošetřovatelé, pomocný personál. Pacienti na mě převážně reagují stejně jako na české či ukrajinské zdravotní sestry. Ale přiznávám, že za 11 let pár výjimek bylo, že mi pacient dal najevo, že jsem Romka.

Prozradíte nám nějakou veselou příhodu s pacienty?

Příhodu přímo nemám, ale je vždy veselé, když pacienti odcházejí zdraví domů.

Jaké předpoklady musí mít podle vás zvládnuté zdravotní sestra? Kromě těch spojených s verbální komunikací a administrací.

Podle mého názoru by to měl zvládnout každý, kdo tuto práci bude brát jako poslání. Mezi předpoklady pro tuto práci bych zařadila empatii, ovládání stresu, nemít stud, zachovat si zdravý selský rozum, další vzdělávání, rozvoj a práci na sobě. Každý člověk je individuální a jinak nadaný.

Jsmo v období chřipek, nachlazení a dalších zdravotních neduhů. Jak bychom si všichni měli podpořit své zdraví?

Určitě doplnění vitamínů, jíst kvalitní potraviny, zvýšit pitný režim, dodržovat hygienu (mytí rukou). Jít včas k lékaři a dodržet správné užívání léků. A dopřát si chvíli klidu.

V českých nemocnicích momentálně chybí asi dva tisíce zdravotních sester. Čím to je podle vás způsobeno?

Myslím si, že je to odchodem starší generace do důchodu. Mladší generace déle studuje, lidé odjíždí pracovat do zahraničí...

Přemýšlíte o tom, že byste někdy odešla ze zdravotnictví?

Ne, je to práce na celý život.

Vaše práce je velmi důležitá a záslužná. Chcete něco vzkázat těm, kteří se do stejného oboru chystají vkročit?

Být zdravotníkem není povolání, ale poslání. Proto se toho nebojte, stojí to za to!

rozhovor vedla Veronika Kačová

E sastŕpnaskeri pheñ znameñinel: kovlo jilo the smirošno godŕi

E Pavlína Balogová kerlas buŕi sar cukrarka, socijalno pracovŕiŕka perdal etnické menšiny, pre evangelicko fakulta ke Praha. Adadŕives pes arakhlas pre buŕi andre pozicija sar sastŕpnaskeri pheñ andre ortopedicko-traumatologicko klinika andre fakultno špitála ke Praha. Ehin lake saranda the štar berš, dživel ke Praha the hin la duj čhaja. Lakri familija ehin perdal late pro peršo than. Časos pro zaujmi la zijand nane, vašoda hoj calo časos hiñi andre buŕi abo peskra familijaha. The te la ehin, rado phirel te cinavel the prindžarel neve kulturi. Adadŕives kerel tiž buŕi andre projektos, savo avela thodo pre prevencija, the but pes olestar radŕisalol. Buter pes dodžanena andro amaro vakeriben.

Lačo džives, Pavlino, šaj amenge phenen, keci berš keren buŕi andre špitála, the andre savo oboris keren buŕi?

Lačo džives, Veroniko. Andre špitála kerav buŕi khatar novembris 2011 dži adadŕives, ta imar dešujekh berš. Kerav buŕi andro ortopedicko oddělení pre traumatologicko klinika andre Fakultno špitála Královské Vinohrady ke Praha.

Tumari buŕi tumenge kidlan avri korkori, abo tumenge vareko pal kada phendas peskro lav?

Pejle mange kijo jilo o lava khatar akorutno bari pheñ e PhDr. Karolína Veverková, the kolegiña e Michaela Arnoldová.

Savi sanas školačka, the sar phari ehin tumari buŕi sar sastŕpnaskri pheñ? So savoro pes kerel andre kara buŕi?

E škola ehas phari, vašoda hoj man sikhľuvavas imar sar somas phureder the mušinavas te thovel jekhetanes familija the buŕi. Mek ačhilom phari the maturinavas prosto anglo ločhiben. Bari podpora mange ehas miro pirano, cali familija, kolegiña khatar buŕi, the bizo mire spolužaka. The savi somas školačka? Kada nadžanav te phenel, ale kera-vas nekfeder, so džalas.

Te kerel sar sastŕpnaskri pheñ ehin pharo pro teštos the pre godŕi, ehin oda bari zodpovednošća, sakone pacientoske kampil individualno pristupos. Tiž kampil jilo the te avel smirošno andre makarsavi situacija. Ale te o manuš rakhela andre buŕi dzeka, ehin oda imar pro calo dživipen.

Andre save khera kerenas praxa? Školno praxa phiravas pro oddělení interna, neurochirurgie, rehabilitace, čhavoreskero, dandengero, ortopedie.

Sar dičhuvel tumaro džives andre buŕi?

Imar 5:45 ušťav, 6:30 som pro oddělení, the e kolegiña khatar rafakeri buŕi mange predel e buŕi. Andre 7:00 pes merinel o kikiđnipen, pulsos, keradŕipen, saturacija, po-

den pes tosarakere praški, rješen pes o dukha the aver veci, save le pacientenge kampil. Richtinen pes o pacijenta pro salos, the aver predikhibena the tiž promukhipen khere. Mušinel pes savoro te zapisinel andre dokumentacija the savoro ehin pal o doktoris. Andre 19:00 ora ehin agor. Ko kerel buŕi andre kada oboris, džanel, hoj ajsi buŕi hin phari, the o manuš mušinel te garuvel peskere kampelipena, save ehin te džal pro budaris, te chal, te pijel abo peske čeporo tele te bešel.

Te kerel sar sastŕpnaskri pheñ ehin pharo pre psychika, kaj dobijinen o baterki? The ehin tumen mek varesavo časos pre varesave zaujmi, okrem buŕi?

Kerav 150 dži 200 ori andro čhon, the rešta časos som la familijaha, zijand pro zaujmi man časos nane.

Sar birinen te kerel buŕi andro směnno provozis? Phiren tosara abo he rafŕi andre buŕi?

Kerav buŕi andro trin-směnno provozis, ta phirav tosara, džives, the rafŕi. Trin-směnno provozis mange perel feder, ehin man buter volno sar andro jekh-směnno provozis, he te o visariben khatar rafŕi pre tosara ehin calkom but pharo.

Sar upre ehin o Roma andre prevencija, phirkeriben ko doktora the nasvalipena?

O Roma hine zorale manuša, peskre nasvalipena buterval garuven the rješen len až pre posledno chviľa. O preventivne prohlidki varekana mukhen avri the ko dok-

tora phiren, sar len ehin bare dukha. O phure Roma naphenen le doktorenge pal peskre nasvalipena the save medicini len, the kada palis ehin problemos andro sasťaripen. Džanav oda pal miri dajori. O Roma pes but ladžan, the vašoda pes le doktorendar daran.

Save ehin nasvalipena maškar o Roma, the soske? Džal pes lendar te brañinel? The sar te rodel

|| „Te kerel sar sastŕpnaskri pheñ ehin pharo pro teštos the pre godŕi, ehin oda bari zodpovednošća, sakone pacientoske kampil individualno pristupos.“ ||

neve droma, hoj kale nasvalipena te aven čepeder?

Pal miro, nadžal te rozulavel pro romane lebo čechika nasvalipena, ale ehin čačipen, hoj maškar o Roma ehin buterval baro cholesterol, thuľipen, učo kikiđnipen. Kale nasvalipena aven vaš o nalačo dživipnaskro štilos, nalačo chaben, čepo čalaviben, pijiben cigaretľi, choľi... Hi, šaj pes lendar brañinas, kavka hoj phiraha pro preventivne kontroľi, laha lačhes o draba the vitamina, chaha saste chabena, buter pes čalavaha, the odmukhaha o cigaretľi. Achaľuvav, hoj amaro dživ-

vipen ehin čeporo aver, the amare chabena hine specificka, te len ajse haluški jarminaha the maseha prečhide kerade čhileha – kaleske pes nadžal te odphenel.

Prindžaren varekas andro tumaro them, ko bi kamelas te avel sastŕpnaskeri pheñ?

Na, zijand naprindžarav. Te bi amen avahas buter, paťav, hoj bi o Roma buter phirenas ko doktora.

San jekhori romañi sastŕpnaskeri pheñ andre tumari špitála? Sar pre tumende dikhen o čechike pacijenta? Phenen vareso pre kada, hoj san Romñi?

Jekhori romañi sastŕpnaskeri pheñ andre amari špitála nasom, ehin adaj aver sastŕpnaskere pheña, ale he aver romane džene (ošetřovatel, džene, save šegetinen). O pacijenta pre mande dikhen kavka sar pro čechike abo ukrajinske sastŕpnaskere pheña, ale šaj phenav, hoj tel dešujekh berš ehas čeporo vijimki, kana man o pacientos varesar diňa te džanel, hoj som Romñi.

Phenen amenge varesavo asandutno ačhiben le pacientenca?

Ačhiben man nane, ale ehin furt asandutnes, te o pacijenta džan khere andro sastŕipen.

So mušinel te džanel e sastŕpnaskeri pheñ? Okrem kada, hoj mušinel te džanel te vakerel the te pišinel avri o papira?

Pal miro, bi kaľa buŕi majinlas te kerel sako, ko kaľa buŕi lela sar poslání. Maškar předpoklada andre kaľa

buŕi bi thovavas empatija, te džanel te ľikerel e choľi, te nalahdžal pes, te ľikerel sasto selsko godŕi, the aver sikhľuvipena, the furt te kerel pre peste buŕi. Sako manuš hino individualno the avresar godaver.

Sam andro časos, kana pre amende avel e chripka, prefadŕipena, the aver nasvalipena. Sar bi peske savore majinahas te kerel feder o sastŕipen?

Bizo te chal o vitamini, te chal lače chabena, buter te pijel o pañi, te thovel avri o vasta, the te džal sig ko doktoris, te lel lačhes o praški. The te rakhel peske čeporo smirom the odpočinkos.

Andro čechika špitála akanak chibinen vaj duj ezera sastŕpnaskere pheña. Soske oda ehin, pal tumende?

Mišľinav mange, hoj oda ehin kaľeha, hoj o phure džene džan andro duchodos, o terne buter sikhľuven, but džene džan te kerel buŕi andre cuzina...

Gondolinen pal kada, hoj bi varekana khatar tumari buŕi džahas het?

Na, ehin oda buŕi perdal calo dživipen.

Tumari buŕi ehin but bari the but lake kampil. Kamen vareso te phenel le dženenge, save bi kamenas te kerel rovnako buŕi?

Te avel sastŕpnaskero dženo nane buŕi, ale poslání. Vašoda tumen ma daran, mol oda cena!

phučelas e Veronika Kačová

17. listopad

Státní svátek, znova se lidi chystají na velké demonstrace všude po České republice. I u nás na sídlišti někteří, jasně, ne všichni, třeba já určitě NE! Moje sousedka se na mě pro to nahněvala, už se mnou nechce mluvit. Včera přišla k nám do bytu a chtěla od nás podepsat jakési papíry.

„Dobrý den, sousedko, mohu dál?“
„Jasně, pojdte, dáte si kávu?“
„Ne, ne, jen něco k pití. Přišla jsem za vámi, napsat vás do seznamu, pojedeme totiž do Prahy autobusem...“
„Kam? Já o ničem nevím...“
„To snad není možné, my všichni se chystáme, celé naše město, a vy o tom nevíte?“
„Sedněte si a tady máte pití. A v klidu mi řekněte, o co jde...“
Milá sousedka se usmála a ty svoje papíry rozložila na stůl. „Koukejte, paní, tu je seznam, kdo všechno pojede, abychom se vešli...“
„Ano, do autobusu, a proč se jede do Prahy?“
„No přeci na velkou demonstraci! Přeci sedmnáctého, to je totiž svátek, víte to? No a jdeme všichni jako v roce 1989...“
„To byla revoluce...“
„Třeba bude znova, celý národ nesouhlasí s vládou a my jim musíme ukázat, že je nechceme...“
„Ale to přeci...“
„Ne, nemáte pravdu, my se nevzdáme. Nechceme takové lidi, jako je Fiala, Rakušan a ostatní, co nás zaprodali...“
„To snad ani...“
„Paní sousedko, bydlíme tady spolu už několik roků a vycházíme spolu dobře, ale já teď koukám, že nechcete o tom mluvit!“
„Zklidněte se, já jenom nechci nikam jít. Jsem nemocná a moje nohy mě neposlouchají...“
„Já si myslím, že to určitě zvládnete, je to boj nás lidí, nebo ne? Každý dneska bojuje, vezměte si Ukrajinu a další státy...“
„Sousedko, zacházíte daleko...“
„Nezacházím, věřte mi. I u nás může vypuknout válka, když náš premiér se kamarádí s tím prezidentem ukrajinským. Dává mu všechno, půjčí si velké peníze, miliardy, a pošle je na Ukrajinu, kdo to bude splácet? No, my všichni!“
„Sousedko, to je politika a my jí nerozumíme...“
„Právě, my takové politiky nechceme, aby nám vládli, tato vláda nás ožebračí, nebude nic...“
„Já bych řekla...“
„Vím, co chcete říct, ale už toho bylo dost! Je demokracie a můžeme říct nahlas, co si myslíme...“
„Ono to někdy dopadne špatně...“
„Ne, kde je síla, tam je moc!“
Milá sousedka zvýšila hlas, zavřela oči a dala ruce na prsa. Máme stejný věk, ale ona je zdravá a velká bojovnice oproti mně.
„Vy se bojíte, Romové, že? Máte to v krvi, ale já...“
„Nebojíme se, jen jsme opatrní, naše slovo by nepřijal nikdo...“
„Vaši účast ano! Na dálku není vidět barva pleti, tak co, podepíšete se?“
„Ne, já nikam nejedu, já to nezměním...“
„Sousedko, věřte mi, čím nás bude více, tím lépe...“
„Vy mě nenecháte domluvit, já nemůžu, jsem nemocná...“
„No vidíte! A víte, co s námi chtěji udělat? Budeme si lékaře platit, léčba bude drahá, pro bohaté bude nemocnice fajnová a budou je léčit, jak se patří, ale nás chudé nechají umírat, nebudeme mít na to peníze. Ta ministryně Pekarová Adamová řekla, že lidi ji nezajímají, vidíte to? To a ještě další horší věci na nás chystají, my důchodci budeme na ulici. Proto musíme proti nim bojovat...“
„Máte pravdu, sousedko, ale já opravdu nemůžu...“
„To je velká škoda. Já si s vámi moc rozuměla, ale vidím, že vy jedním slovem nechcete nic dělat pro dobro...“
„Sousedko, to nemáte pravdu, já opravdu jsem nemocná a chci se z toho dostat ...“
„Já taky nejsem zdravá, jsem pod léky. Ale jdu, abych projevila, že nesouhlasím s vládou, aby ji vyměnili...“
„Ano... budou tam stejně další lidi, kteří nebudou pracovat pro nás, pro lid, budou si jen plnit svoje kapsy. Dneska si nevyberete, není možné v naší zemi najít pány, kteří opravdu a čestným způsobem a s dobrým srdcem budou makat, jak se od nich očekává. Vrchnost byla a bude! My a nikdo to nezmění. Havel to myslel dobře, ale ti páni vedle něho, co vládli, vše změnili, naši zemi ožebračili, vše ke zlu pro lid!“
Prvně mě nechala sousedka domluvit a kouká na mě jako na obrazovku televize. „To jste řekla moc dobře, a víte, co se děje. Tak nechápu, že s námi nejdete. Mám vás napsat?“
„Ne, opravdu nejdu. Já se musím z té nemoci dostat, ale budu vás sledovat na internetu, jako kdybych byla s vámi...“
„Tak jsem zbytečně chodila sem k vám? Už sem asi nezajdu...“ Řekla smutným hlasem a odešla se sklopenou hlavou.
Je mi jí líto, že si to tak bere, ale já nejsem schopna jet až do Prahy. Mně postačí být doma a vidět to v televizi...

Irena Eliášová

Obraz Romů

Obraz Romů, tu v Čechách i v jiných zemích, je pořád stejný, neměnný, negativní. Nikde nejsme vítáni, pro každého jsme pouze menšina, nepotřební. Ale musím se omluvit, jsme potřební pouze k volbám, kvůli hlasům, a také, když se válčí, tam je dobrý i Rom! Jen vzpomenu druhou světovou válku, kde bojovali i naši Romové jako partyzáni, ale nikde se o nich nepíše tolik, jako o bílých bojovnících. Rom je zapomenut, ten není důležitý pro majoritu, aby ho jmenovali, je to pouze „cikán“.

Nerada píšu o válce, válka je veliké zlo, i dnes prožíváme strach. Ještě horší je to pro ty, co to prožili! Jako jedna stará Romka, je jí 82 roků. Já byla u té rodiny na návštěvě a to, co jsem slyšela, mě ohromilo! Doma jsem si skoro vyčítala, že jsem tam šla.

„Dobrý den všem...“ pozdravila jsem.

„Jé, dobrý den, paní, to jsme rádi, že jste nás navštívila. Babi, pojd'sem mezi nás taky, koukej, kdo přišel k nám...“ Stará babka vylezla z pokoje pomalými kroky. I ji jsem pozdravila s úsměvem. Její dcera, v mých letech, mě usadila ke stolu.

„Dáte si kávičku nebo studenou sodovku?“ ptá se mě.

„Kávu, děkuju.“ Rozhlížím se, kolik tu je osob. V třípokojovém bytě je sedmičlenná rodinka, všichni dospěli, a babka je nejstarší.

„Mami, sedni si tu, víš, kdo je ta paní?“

„Ne, neznám...“

„Mami, to je vážená paní, ona píše knihy...“

„Já nečtu...“

„Já vím, ale ona se zajímá o všechno...“

„A o nás se taky zajímá? O Romy, jak jsme žili a co všechno jsme museli prožít?“

„To víte, že se o nás zajímám, i já jsem Romka a to bylo taky moje, že?“

„Milá zlatá, dneska je to jiné, ale taky máte strach z války, že?“

„Ano, máme, celý svět se bojí, je to skoro na spadnutí. Ale já věřím, že se tomu vyhneme, že se rozumně mezi sebou určití lidi domluví...“

„Moc bych vám to přála, ale nevěřte nikomu! Lidi jsou zlý až moc...“

„Mami, nemluv tak...“

„I copak? Mám pravdu, víš, co jsme prožívali my, kteří známe, co to je válka?“

Nevím, zda by byla ochotná vyprávět, přeci jen má vysoký věk, nevím, kolik si toho pamatuje.

„Mohla byste nám povyprávět...“

„Ne, ne, ona si moc dobře nepamatuje...“ protestuje její dcera.

„Ale já si moc dobře pamatuji, to jenom vy ze mě děláte blbce...!“

„Mami, to bychom si nikdy nedovolili...“

„Nech to být, holka moje, já vím své. Ale, paní, já bych vám ráda vyprávěla, jak můj tatínek za války bojoval...“

„To bych byla moc ráda,“ řekla jsem s úsměvem.

Babka se napila čaje a smutným zrakem na mě kouká, ztichla a po chvíli začala mluvit.

„Bylo to tak, mně bylo tenkrát šest roků a bydleli jsme v osadě, bylo nás tam hodně. Jednou v noci, jak jsme spali, probudilo nás velké bombardování, střelení, já nevěděla, co se děje. Můj tatínek rychle vstal a podíval se z okna. Oblékli jsme se a povídá: „Musíme rychle ven, musíme utéct pryč, a potichu!“ Máma zabalila nějaké jídlo a deky do batohu, venku se střílelo a my běželi o život, táta mě vzal do náruče, já nestíhala tak utíkat. Moc jsem se bála, na ten strach nikdy nezapomenu! Otec nám říkal, že musíme k lesu, tam se schováme. Utíkali jsme nevím jak dlouho, ale začalo svítat a les byl ještě daleko, střelení bylo slyšet z dálky. Táta nás uklidňoval: „Nebojte se, už jsme daleko, ještě kousek a budeme na místě.“ „Tatínku a co budeme dělat v lese?“ ptala jsem se ho. „Ukryjeme se tam a jsou tam partyzáni, nemusíš se bát, nic se nám už nestane.“ Malinko strach ustoupil, ale bylo pořád slyšet střelení. Konečně jsme se dostali do lesa, tatínek si oddechl, i maminka. Šli jsme lesem a najednou nás zastavili gádže s puškami a mluvili s tatínkem. Za chvíli nám tatka říká: „Maminko, půjdeš tady s tímto vojákem a vezmi holku, on vás doveде k bunkru, já jdu s vojáky a vrátím se k vám.“ Voják nás odvedl k bunkru, který byl zakryt větve-mi, a tam byli asi čtyři chlapi ve vojenském a vařilo se venku. Jeden z nich říká mámě: „Jdi s malou dovnitř a dej si tam věci. Máte hlad? Hned vám naberu polévku a chleba.“ Ten bunkr byl vykopaná jáma, dost velká, a na zemi byly deky na spaní, vchod byl maskovaný větve-mi, bylo to docela dobře krytý. Máma vyndala z batohu deky a ustlala na zemi, to bylo místo pro nás.

Tak jsme tam byli asi týden nebo dva, pokaždé ráno tatínek šel s partyzány bojovat a já s mámou jsme byly v lese. Bylo sice zima, ale máma mě zahřála objetím. Měly jsme s mámou strach o tátu, jestli se vrátí. Pokaždé, jak přišel s partyzány, usmál se a říkal: „Nemějte strach, mně se nic nestane!“ Ale nebylo to tak. Jednou se vrátili partyzáni, ne všichni, a byli hodně ranění, a můj tatínek mezi nimi nebyl! Oni něco mojí mámě říkali a ona začala plakat. Já už věděla, že svého tatínka nikdy neuvidím! Dlouho jsem nemohla usnout, celou noc jsem proplakala, když už jsem k ránu usínala, velký hukot, hlasité střelení, bože můj, to je náš konec! Maminka rychle vstala, vzala mě za ruku a pustily jsme se do běhu. U našeho bunkru už nebyl nikdo, všichni leželi na zemi a byli mrtví. Běžíme, já se otočila a vidím, jak za námi jdou divní vojáci. V tom se moje maminka svalila k zemi. S hrůzou jsem se k ní nahnula a ona krvácí. „Utíkej, srdíčko, rychle a schovej se pod velkou větví...“ Přestala mluvit a dýchat. Co teď? Nevěděla jsem, co

mám dělat, nechat ji tady? Říkala, že mám běžet. Ti vojáci se přibližovali a já jsem začala utíkat, jak mi síly stačily. Nevím, jak jsem se dostala od nich, asi jsem měla štěstí. Schovala jsem se pod velký strom a zakryla se větví. Jak dlouho jsem tam byla, nevím. Najednou někdo volá moje jméno, panebože, co dělat, mám se ukázat? Ale ti cizí vojáci to nebudou, oni neznají moje jméno, jenom partyzáni. Tak jsem pomalu vyšla z úkrytu a byli to naši vojáci. Vzali mě s sebou a já se ptala na tatínka. „Tvůj tatínek bojoval s námi a Němci ho zastřelili, ale neboj se, já mu přísahal, že se o tebe postarám. I tvoje maminka umřela, my jsme ji pochovali vedle tatínka v lese. Všechno bude dobré...“ Nebude, už nikdy to nemůže být dobré bez rodičů...

Až do konce války jsem byla s nimi a jak skončila, už se o mě nechtěli starat. Odvedli mě do osady, kde žili Romové a dali mě do jedné rodiny. Ta rodina měla hodně dětí a bylo hodně práce, každý musel pracovat na poli, doma, co bylo třeba. A tak jsem vyrostla mezi nimi, vyšla školu a šla do práce.

V roce 1970 se začaly vyplácet jakési peníze za odboj proti fašistům, nebo jak se to jmenovalo, a já se začala starat o svého tatínka. Už jsem byla vdaná, měla rodinu a tak jsem vyřizovala o tatínkově bojování. Paní ředitelka ze školy mi pomáhala. Šla jsem na úřady a tam mi řekli, že bych musela mít svědky. Já je sehnala, ty chlapy, co s tátou bojovali, ale oni mi to nechtěli dosvědčit! Vůbec se nechtěli o tom bavit, ale já vím, že dostali za bojování odstupné, ale nechtěli se zastávat Cikána. Darmo jsem je prosila se slzami v očích, nešlo mi o peníze, hlavně mi šlo o tatínkovo jméno, jako bojovníka, rozumíte mi? Nikdo se mě nezastal, chovali se, jako kdyby můj tatínek nikdy nebyl!“ Ztichla a slzy jí stékají po tváři.

„Neplač, mamu...“

„Já nepláču, to mi jen slzí oči. Vidíte, paní? Jaký my Romové máme slovo? Jak si nás lidi považují? Nikak! Jsme pro ně jenom Cikáni, ať je to nyní, nebo před osmdesáti lety, nebo před sto lety. Je mi to moc líto, ale nezměníme to tak rychle, aby se i o nás mluvilo hezky.“ Skončila a pomalu se odšourala do pokoje.

„No, je mi z toho na nic. Opravdu ta vaše maminka je dobrá, má dobrou paměť...“

„Jo, jak kdy, já se jenom divím, že povídala, jindy je celý den zticha.“

„...já se už rozloučím, mějte se hezky. A co...?“

„Radši do pokoje nechodte, ona určitě už spí...“

„Jasně, jasně, přeci ji nebudu budit. Vyřídíte jí ode mě pozdrav, až vstane.“

Odešla jsem a začala jsem přemýšlet o nás, o Romech. Jestlipak nás pořád tak vidí majorita? Máme jenom špatný obraz před nimi? Hodně mě zesmutněla ta babka, je mi jí líto. Ale to je život, každý si neseme svůj kříž...

Irena Eliášová

Obrazis le Romendar

Obrazis le Romendar hin furt jekhmодоšno, њikhaj amen naka-men, te adaj andro Čechiko abo pal calo svetos, nane mištes, savo-re amen namištes dikhen pro jakha. Rom hin akor lačo, kana hin o avri kidlipen, vaš o hangi, abo kana hin o mariben, o Roma šaj pes maren! Tel o dujto mariben tiž sas o Roma parti-zaňi, no pal o romane partizaňi avka but navakeren, sar pal o gadžeskere. Pre Roma bisteren, nane vaš soske len mištes te leperel maškar o gadže.

Narado pisinav pal o mariben, bo o mariben hin igen bibachtalipen, bari dar, the adadžives daras. No go-reder hin ole manušenge, so predžidi-le o mariben! Somas ke jekh famili-ja, the so šundom, so odoj vakerelas jekh phuri romňi, 82 beršeskri, sas mange namištes. Khere bajinavas, hoj odoj geľom.

„Lačo đives tumenge...“ palikerav lenge.

„Joj, lačo đives, romňije. Babo, av adaj, dikh, ko avľa k’amende.“ E phuri romňi avel ko skamind le phare čangenca. The lake šukar paliker-dom, the lakeri čhaj, ajci lake berša sar mange, man diňa te bešel paš o skamind.

„Pijeha kava abo šudri sodovka?“ phučel mandar.

„Kava pijava, palikerav.“ Dikhav keci manuša adaj hine. Andro bitos trine cimrendar hine ehta manuša, jekhpureder hiňi e baba.

„Mamo, av, beš adaj amenca, džanes ala romňa?“

„Na, naprindžarav...“

„Mamo, odava hin ajsi manušňi, joj pisinel o kňižki...“

„Me naginav...“

„Me džanav, aľe joj savoro kamel te džanel...“

„The džanel joj tiž pal o Roma, sar amen dživahas, so pregeľam?“

„Oda šaj džanes, hoj kamav te džanel, the me som Romňi, the odava miro hin...“

„Joj, miri somnakuňi, adadžives hin odava aver, the daran maribnastar tiž?“

„Hi, daras, hin odava ajso namištes. No duminav, hoj avena ajse gođaver, the dena lačo lav maškar peste...“

„Rado bi ulomas, aľe o manuša hine maškar peste igen bibachtale...“

„Mamo, ma vaker avka...“

„The so džanes? So amen preku geľam, so predžidiľam o mariben?“

Nadžanav, či bi amenge vakerdahas, hiňi phuri ochtovardeš berš, či peske likerel andre godi.

„Šaj amenge dumazinehas...“

„Na, na, bo joj namištes pameci-nel...“ nakamel lakeri čhaj.

„Aľe me mištes pamecinav, odava čak tumen mandar keren diliňi...!“

„Mamo, odava šoha nakerava...“

„Joj, mri čhaj, čak mukh avka. Ro-mňije, me bi vakeravas, sar miro da-doro pes marelas andro mariben...“

„Odava me kamav,“ phenav the

asandilom pre late.

Joj pre ma dikhel somorutne jakhenca, ačhiľa cicho, the paľis kezdinel te vakerel.

„Oda sas avka, mange sas šov berš, the bešahas andro taboris ro-mano, samas odoj but Roma. Jekhvar sar sovahas, sas te šunel baro livinša-gos, o bombi, me nadžanavas, so pes kerel. Miro dad mindar uštila, dikhel perdal e blaka, the phenel la dake: „Mušinas sig te denašel preč!“ E daj liňa andro batohos o chaben the o deki, mukhľam amen te denašel, me nabirinavas, o dad man liňa pro dumo the bara zoraha denašahas. Daravas, pre odija dar šoha nabiste-rava. O dad phenda, hoj mušinas te denašel andro veš. Aňi nadžanavas, sar dugones denašahas, aľe o livipen avka našundolas. Phučav le dadestar, so keraha andro veša. Jov phenel:

„Odoj hine o partizaňi, odoj amen garuvaha, naela amenge nič, namu-šines te daral.“ Imar samas andro veš, sikra ačhilam te terđol. Avle k’amende o gadže le puškenca, o dad phenel: „Ma daran, odava hine o partizaňi.“ Phenel la dake: „Le la čha, the o slu-gadžis tumen lidžala ko bunkros, me džav le partizanenca, pale avava pal tumende.“ O slugadžis amen lidža-las ko bunkros, avral sas štar murša, tavenas. Jekh la dake phenel: „Dža andro bunkros, de tuke odoj o veci. Kidava tumenge te chal, zumin the maro.“ O bunkros sas bari jama the andre učhardo agenca, pre phuv sas o deki pro soviben, e daj diňa amare deki tiž vaš amenge.

No samas odoj avka jekh kurko, abo duj, o dad džalas sako tosara le partizanenca het andro mariben, the me la daha samas andro bunkros. Sas šil, no miri daj man chudľas, the imar sas tato. Darahas vaš o dad, mindig sar avelas le partizanenca, phenelas amenge asabnaha: „Ma daran vaš mange, mange nič naela!“ No nasas odava avka. Jekhvar avle o partizaňi, igen domarde, the amaro dadoro maškar lende nasas. Jekh phenel la dake vareso, the joj kezdinel igen te rovel. Andro miro jilo phosavel, imar miro dadoro šoha naavľa! Calo rat na-šfik zasovavas, rovavas, the daravas. Sar kezdinav te zasovel, vareso šunav, baro livinšagos, baro hrmiša-gos, joj, imar hin amenge vigos! Miri dajori uštila, džahas avri, odoj imar nane niko, o murša pašlon pre phuv, hine mule. Denašahas la daha perdal o veš, visarav man, dikhav ajse slugadža, so len naprindžarav, mek ba-reder dar andre miro jilo pekel! Joj, andr’oda miri daj perel pre phuv, pa-šľol, the čuľol latar o rat. Phenel mange phare hangoha: „Denaš, jilo-ro miro, sig, the garuv tut tel o agos, te na tut niko rakhel...“ Ačhiľa te vakerel, naphurdel. Nadžanav, so te kerel, o livinšagos hin igen te šunel. Mukhľom man te denašel, bara zora-ha, som paš o stromos, the garudom tel o agos. Me čačes nadžanavas, sar

dugones odoj somas. Jekhvar sar šunav miro nav, joj, mro gulo Del, k’odava hin? Oda nane o cudze slugadža, jon nadžanen miro nav. Dikhav, hoj man roden amare parti-zaňi. Hazdav o agos, line man peha, me phučav pal o dad. „Joj, tiro dado-ro imar nane, o Němci les murdarde, the tiri daj muľa, parundam len paš peste odoj andro veš. Ma dara, me di-ňom prisaha tire dadeske, hoj dava pre tute briga, avela sa mištes...“ Na-ela nič mištes, kana nane dad, daj...

Sar sas o mariben, somas lenca jekhetane, no sar preku ačhiľa, imar man nakamenas paš peste. Ligende man andro taboris romano, sas odoj but Roma, man dine ke jekh fajta, kaj sas but čhavore. Odoj man avri parvardom, avri phirdom e škola, pa-ľis geľom andre buti.

Andro berš 1970 sas ajso zakonos, ko andro mariben sas, sako chudelas varesave love. Me somas imar rome-ha, sas man fajta, the tiž kezdindom pal miro dadoro te phirel, pal odava odbojis. Odoj mange phende, hoj mange kempel o svedki, so sas leha. No phiravas pal o gadže, arakhľom muršen, so sas amenca andro veša. Aľe jon nakamenas te kerel nisave svedki! Phiravas but pal o uradi, aľe nasas man svedki vaš miro dad. Phenava tumenge, nadžalas mange pal o love, na ajci, paľan mange, me ka-mavas, kaj te pal miro dad vakeren andro radiji, andre televiza, sar vake-ren pal o gadžikane partizaňi. The miro dad sas partizanos, the muľas andro mariben. Phenav tumenge, jon avka pes likerenas, sar te miro dad šoha nasas pro svetos! „Ačhiľa cicho, the pal lakro muj čulon o apsa.

„Mamo, ma rov...“

„Me narovav, odava mange džan čak o apsa. Dikhes, romňije? Savo amen le Romen hin lav? Sar amen li-keren o manuša? Nisar! Sam vaš lenge čak Roma, nek odava hin akaňik, abo anglo ochtovardeš berš, abo anglo šel berš. Hin mange odava phares, aľe sar oda zmeňinava? Kaj the pal amende den šukar lav?“ Ačhiľa te vakerel, the polokones džal andre cimra.

„No hin mange olestar namištes. Tumari daj hin lačhi, hin la lačhi godi...“

„Hi, sar kana, me man đivinav, joj čulo so vakerel, calo đives hiňi cicho.“

„...me imar džav khere, ačhen De-vleha. The so e baba?“

„Ma dža andre cimra, joj imar so-vel...“

„Me nadžav, me la naušťava upre. Sar ušťela, phen lake mandar, hoj lake palikerav.“

Džav het, the džal mange andre godi, sar amen le Romen dikhen o manuša? Savo obrazis amendar džal? Čak nalačo obrazis? Hin mange pharones pre baba, so savoro predžidiľa. Aľe odava hin iletos, sako peske lidžal o križos...

Irena Eliášová

17. novemberis

Štatno svjatkos, the calo Čechiko pes pale richtinel pre bari demonstraci-ja. The k’amende pro sidlišťa o manuša džan ke Praha, varesave čak, me NA! Miri suseda avľa k’amende khere varesave papirenca. Imar pre man-de rušťa, kaj nakamav te podpisinel o papira.

„Lačo đives, suseda, šaj džav andre?“

„Hi, av andre, kames kavica?“

„Na, čak vareso te pijel. Avľom ke tute te pisinel o papira, bo džas auto-busiha ke Praha...“

„S’oda? Me nisostar nadžanav...“

„Odava nane modo, sako pes andr’amaro foros kisitinel, the tu nadžanes nič?“

„Adaj tuke beš paš o skamind, le, pij, the polokones mange phen, s’oda-va...“

E suseda asandila, the o papira thoda pro skamind. „Dikh, adaj hino se-znamos, ko džal, kaj amen te resas...“

„Hi, andro autobusis, no the soske pes džal ke Praha?“

„No pre bari demoštracija! Hin dešefto novemberis, odava hin svjatkos, džanes? The amen savore džas, sar andro berš 1989...“

„Odava sas revolucija...“

„Talam pale avela, the amen savore mušinas te sikhavel le bare rajenge, hoj len nakamas...“

„Aľe hem...“

„Na, nane tut čačo, amen nakamas ajse manušen, sar hin o Fiala, o Ra-kušanos, so amen savoren bikende...“

„Odava čak...“

„Suseda, bešas paš amende ajci berša, the sam ke peste rado, aľe akaňik dikhav, hoj nakames aňi pal oda te vakerel!“

„Ačh, me ča nakamav њikhaj te džal, bo som nasvali, mire čanga man na-šunen...“

„Me duminav, hoj likeraha avri, sako adadžives pes marel vaš o feder ile-tos, dikh pre Ukrajina, the aver štati...“

„Suseda, imar džas dur...“

„Nadžav, the k’amende šaj avel o mariben. Nadikhes, so kerel o Fiala? Bare pajtaša hine le ukrajinskone prezidentoha! Lidžal o bare love andre Ukrajina le prezidentoske, o milijardi, lel e požička, the ko paľis avri la poti-nela? Amen savore!“

„Suseda, odava hin e politika, amen kija naachaľuvas...“

„Vašoda amen nakamas ajse politiki, kaj pr’amende keren kraľa, vaš lenge amen naela nič, ačhaha žobraki...“

„Me phendomas...“

„Me džanav, so kames te phenel, aľe imar odava hin dost! Hin e demo-kracija, the šaj phenas, so pes amenge napačinel...“

„Odava furt nane mištes...“

„Na, kaj hin but džene, odoj hin e zor!“

E gadži asandila, thovel vasta pro buke. Sam jekhmодоšne phure, aľe joj hin zoraleder.

„Tumen o Roma daran, hi? Odava hin tumenge andro rat, aľe me...“

„Nadaras, aľe amen le Romen niko našunel...“

„Aľe hoj odoj san, odava hi! Odava nadičhol e cipa, kaj hin but džene, odoj hin e zor! Ta so, pisines tut?“

„Na, me oda nazmeňinava...“

„Suseda, paľa mange, sar sam but, odava feder...“

„Tu man namukhes te dophenel o lav, som nasvali...“

„No dikhes, džanes, so amenca kamen te kerel o raja? Sar avaha nasva-le, le dočtoris poťinaha, avena ajse špitaľa, kaj avena o barvale, len mištes sasfarena, aľe amen, le čore manušen? Mukhena amen te merel, bo naela nisave love, avaha pro drom. E ministriňa Pekarová Adamová phenelas, hoj nabajinel ko manuša. Vašoda mušinas te džal...“

„Hin tut čačo, suseda, aľe me som nasvali...“

„Odava hin zijand. Me tuha mištes somas, no akaňik dikhav, hoj tu na-kames nič te kerel vaš o lačhipen...“

„Suseda, nane tut čačo, me som čačes nasvali, the mušinav man avri te resel...“

„The me som nasvali, hin man medicini. Aľe džav, kaj le rajen te vimeňi-nen...“

„Hi... the ko odoj paľis avela? Pale ajse manuša, so dikhena čak pro love, adaj andro Čechiko nane ajso manuš, so bi kerelas buti vaš o manuša jilestar, šoha naela. Sako čak dikhen pre peste, hjaba lenge das amare hangi, jon vaš amenge nakerena mištes. O Havel sas mištes manuš, lačhes duminelas, aľe paš leste o ministri kerenas sa aver, jon kerde amara phuvatar žobrakos. Odava sas avka calo iletos, hoj sas bare raja, the o čore manuša, odava ave-la furt...“

Perširaz man mukhľa te vakerel, lakere jakha pre ma dikhen sar pre te-leviza. „Odava mištes phendal, mištes džanes, sar odava hin. No šaj tut pi-sinav, džas amenca?“

„Na, me mušinav te pašľol, som nasvali. Aľe me dikhava pro internetos, odava sar te somas tumenca...“

„Avka avľom hjaba ke tute? Imar naavava šoha...“ Phenel somorutan, the džal avri, lakro šero hino tele mukhlo.

Hin mange pre late pharones, hoj odava avka kidel. Aľe me našťik džav ke Praha, mange stačinel a te avel khere paš e televizija... Irena Eliášová

O Roma vakeren
pořad ČR určený pro Romy. www.romove.cz

ROMA tv

hledá do svého teamu nové posily na tyto pracovní pozice:

- moderátor
- zvukař
- kameraman a střiháč
- grafik

své CV posílejte na:
romatv@seznam.cz

Ceník inzerce

celá strana 5 000 Kč (rozměr 26×40)
1/2 strany 3 500 Kč (rozměr 26×20 nebo 40×13)
1/4 strany 1 500 Kč (rozměr 13×20)
menší formát – 7 Kč/cm²
Sleva při opakované inzerci na druhé a další vydání 25%
žádosti o inzerci na: holomkova@srnm.cz

Adresa redakce Romano hangos
a Společenství Romů na Moravě

Cejl 460/35, Brno 602 00
tel.: 545 246 673 www.srnm.cz
číslo účtu: 2300661977/2010

Předplatné Romano hangos

příjmení, jméno:
název organizace:
adresa, PSČ:
e-mail: telefon:
počet objednaných výtisků:

způsob platby: ☐ hotově ☐ složenkou
☐ bankovním převodem bez faktury; variabilní symbol:
☐ bankovním převodem na fakturu

vyplněný formulář zašlete na adresu: Romano hangos, Cejl 460/35, Brno 602 00. Fio banka, číslo účtu: 2300661977/2010

cena předplatného pro rok 2022 je 300 Kč

Jihomoravský kraj

B | R | N | O |

...lepší architektura i život

Muzeum romské kultury
Vás zve na výstavu

Minulost a budoucnost vily na Velvarské

Národní technická knihovna
Technická 2710/6
160 80 Praha 6
techlib.cz

Muzeum romské kultury
státní příspěvková organizace
Bratislavská 67
602 00 Brno
rommuz.cz

Výstava je k vidění v budově
Národní technické knihovny
v Praze

7/10 — 30/11/2022

Otevírací doba:
Pondělí–pátek: 8–22 h
Sobota, neděle, svátky: 10–22 h

*Projekt Centrum Romů a Sintů
v Praze je financován
Norskými fondy*

S finanční podporou

MINISTERSTVO
KULTURY

Norway
grants

muzeum
romské
kultury

centrum
romů a sintů
v Praze

NTK
50°15'14.083"N, 14°23'26.985"E
Národní technická knihovna
National Library of Technology

Romano hangos / Romský hlas. Vychází s finanční podporou Ministerstva kultury, Jihomoravského kraje a Statutárního města Brna.
Vydává Společenství Romů na Moravě. Registrováno Ministerstvem kultury ČR pod č. E 8154.

Redakce: Sabir Agalarov (šéfredaktor) romanohangos@gmail.com; Alica Heráková, Tomáš Ščuka. Grafická úprava a sazba: Radim Šašínska.

Redakční rada: Roman Čonka, Prešov; Alica Heráková, Brno; Drahomír Radek Horváth, Děčín; Ivona Parčiová, Brno; Barbora Antonová, Brno; Margita Racová, Brno.

Adresa redakce: Cejl 460/35, 602 00 Brno, tel.: 545 246 673, e-mail: romanohangos@gmail.com, Elektronická verze: www.srnm.cz.

IČO vydavatele: 44015178. Bankovní spojení: Fio banka, číslo účtu: 2300661977/2010. Tiskne: Samab press group, a.s., Cyrilská, Brno. Rozšiřuje: Kongrestakt Brno.